

A VEZÉRKAR ÉLÉN

(Zrínyi Katonai Kiadó—Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1975. 543 o.)

Hadtörténeti szakirodalmunk kétségkívül gazdagabb lett, amikor a Zrínyi Katonai Kiadó és a Kossuth Könyvkiadó közös gondozásában megjelent a Vaszilevskij marsall életútját ismerető memoárkötet. A haza szolgálatának szentelt élet bővelkedik eseményekben: az első világháború cári hadserege fiatal tisztjének munkájától a vezérkari főnök nehéz és felelős posztjáig vezet. Az emlékiratot a kimagasló képességű hadvezér zómében a második világháború eseményeinek szenteli, részleteiben olyan meghatározó mozzanatainak, mint a moszkvai, a sztálingrádi és a kurszki csata, a Donyec-medencéért vívott ütközet, a jobbparti Ukrajna és a Krím felszabadításáért folyó harc, az ellenség szétzúzása Belorusszija, a Baltikum, Kelet-Poroszország és a Távól-Kelet térségében. Vaszilevskij marsall mind ezeknek a hadműveleteknek aktív résztvevője volt, ezért leírásai valószínűek, meggyőzőek.

A szerző alapvető feladatának tartja, hogy bemutassa a szovjet hadvezetés egyre emelkedő színvonalú hadvezéri művészetét, de mindenekelőtt azt hangsúlyozza, hogy a szovjet nép és fegyveres erői harcának irányítója, a háborúban aratott győzelem ösztönzője és szervezője a Szovjetunió Kommunista Pártja volt. Példákon mutatja be, hogyan vett részt a Központi Bizottság az egyes főbb hadműveletek terveinek jóváhagyásában, hogyan küldte a Politikai Bizottság tagjait a frontok haditanácsaihoz, az arcvonal legfelelősségteljesebb szakaszaira, hogy a helyszínen segítsék a bonyolult hadászati feladatok megoldását.

A párt gondoskodásának eredményeként a szovjet állam ütőképés haderővel és szilárd anyagi bázissal rendelkezett ahhoz, a szocializmus vívmá-

nyait a fasiszta hadigépezettel szemben megvédje. Annak kezdeti sikerei azzal indokolhatók, hogy nem állt elegendő idő a szovjet kormány rendelkezésére ahhoz, hogy a szükséges szervezési és mozgósítási rendszabályokat végrehajtsa, mivel hibásnak bizonyult az ellenség valószínű támadásával kapcsolatos prognózis. A történelmileg rendkívül rövid felkészülési idő, a német militarizmus mögött álló hadigazdasági bázis méretei és a szovjet hadvezetés által foganatosított rendszabályok tervezése és megvalósítása során elkövetett hibák mind negatív következményekkel jártak.

Nagy figyelmet fordít a szerző arra, hogy kellő súllyal mutassa be a szovjet nép hősie és önfeláldozó munkáját, a helyi pártszervezetek szerepét és nem utolsósorban a hadsereg soraiban folytatott pártpolitikai munka hatékonyságát és jelentőségét az erkölcsi-politikai szellem fenntartásában. Ennek a munkának ragyogó példája Sztálingrád, ahol három hónap leforgása alatt több mint 14 000 katona lépett a párt soraiba.

Mélyrehatóan tárja fel az emlékirat a Legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállása és alapvető apparátusa, a vezérkar tevékenységét, a fegyveres erők vezetésének súlyát viselő front- és hadsereggparancsnokságok, haditanácsok és törzsek működését. Ezekkel a szervekkel a szerzőnek a háború teljes időtartama alatt szoros munkakapcsolata volt a vezérkar hadművelleti csoportfőnökének, majd a vezérkar főnökének felelős beosztásában. Egyben a honvédelmi népbiztos helyettesének funkcióját is ellátta. A továbbiakban a 3. Belorusz Front parancsnokaként, a Legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállása tagjaként, majd a Távól-Kelet

térségében működő csapatok főparancsnokaként szolgált.

Gazdag tapasztalatait felhasználva, példákban mutatja be, hogyan tudta a szovjet hadvezetés a frontparancsnokságokat sablonmentesen irányítani, hogyan volt képes minden adott esetben a helyzetnek leginkább megfelelő formákat és módszereket alkalmazni. Levéltári anyagok bizonyítják, hogy a főhadiszállás nemcsak vezette és segítette a frontokat, hanem tanította is azokat a győzelem tudományára olyan direktívák kiadásával, amelyek az utasításokon túlmenően a hatékony végrehajtás elvi alapjait is tartalmazták. A főhadiszállás határozta meg a feladatok teljesítésének fontossági sorrendjét, dolgozta ki a hadműveletek és hadjáratok elgondolásait. A hadműveletek konkrét tervei, az ezzel kapcsolatos számvetések már a vezérkar berkeiben születtek.

Átfogó képet nyújt a szerző a vezérkar tevékenységéről, arról, hogyan járult hozzá a hadászati elvek, a hadművészet egésze, de különösen a vezetési művészet fejlesztéséhez. Folyamatosan gyűjtötte és értékelte a hadszíntereken kialakult helyzetéről szóló adatokat és közkinccsé tette azokat. A vezérkar munkatársai állandó kapcsolatot tartottak a frontokkal, megszervezték a kölcsönös tájékoztatást a felderítő szervek által szerzett adatokról. A legfontosabb információkat és következtetéseket a vezérkar a legfelsőbb főparancsnoknak terjesztette fel és ezek figyelembe vételével születtek a felső szintű döntések, a végrehajtásukra intézkedő direktívák. A végrehajtás ellenőrzése szintén a vezérkarrá hárult. A vezérkar főnöke kiemeli művében közvetlen segítői — például Antonov és Styemenko hadseregtábornokok — munkásságát.

Figyelemre méltóan és újszerűen értékeli Vaszelevszkij a legfelsőbb főparancsnok személyiségét, tevékenységét. Elismerően nyilatkozik arról, hogy Sztálin napról napra figyelemmel kísérte az arcvonal helyzetében beálló változásokat, tisztában volt az esemé-

nyek lényegével, a hátszág, a gazdaság helyzetével. Voltak tevékenységében hibák is, néha nem is kis horderejűek, de mint elemző és mélyen gondolkodó ember, belátta tévedéseit és megfelelő következtetéseket tudott levonni a maga számára. Környezete egyre inkább tapasztalta, hogy a korszerű háború kategóriáiban gondolkodik, magas fokú hadvezéri művészettel oldja meg a hadászat fontos problémáit. A sztálingrádi csata fontos átlomás volt, de a fegyveres küzdelem felső szintű irányításának célszerű formáit és módszereit csupán a kurszki kiszögellésben vívott csata idején kezdte alkalmazni. Ettől kezdve már csak is a döntő és manőverező hadviselésre, az erők bátor összpontosítására, az ellenséges csoportosítások szétzúzásában pedig az átkaroló és bekerítő tevékenységre alapozott. Sztálin fokozatosan a hadműveleti művészet alakítására, a hadműveletek tervezésére is befolyást kezdett gyakorolni. Stratégiai és hadműveleti gondolkodása jóval felülmúlta harcászati ismereteit, de az ő szintjén ez utóbbi nem alapvető követelmény. Kétségtelen, hogy Sztálint a kiemelkedő hadvezérek sorába kell iktatni.

Vaszelevszkij marsall könyvében méltó választ ad a burzsoá történelemhamisítóknak, tényekkel és adatokkal bizonyítja, hogy a döntő hadműveletek a szovjet—német arcvonalon zajlottak le és nem a szövetséges csapatok arcvonalain. Cáfolja a volt hitlerista tábornokok állításait, akik szerint a győzelem oka: a sztálingrádi csatában a szovjet csapatok abszolút erőfölényben voltak a német csapatokkal szemben. Számadatokkal bizonyítja, hogy ilyen erőfölény nem volt és akkor még nem is lehetett. A győzelem döntő tényezője a szovjet csapatok erkölcsi-politikai állapota, győzni akarása és az igazságos ügybe vetett hite, de nem utolsósorban a hátszág szilárdsága és támogatása volt.

Meleg szavakkal emlékezik meg a szerző a szovjet katonák, hősök soráról, a partizánokról, parancsnokokról

és politikai munkásokról. Csakis a kommunista párt által nevelt és lelkesített emberek serege volt képes a fasiszta fenevadat megfékezni és saját barlangjában véglegesen legyőzni. Emlékezik parancsnoktársainak sorára, a kimagasló hadvezérekre, Grecskóra, Zsukovra, Malinovszkijra, Rokosszovszkijra, Tolbuchinra és számos más tábornokra, marsallra; a vezető politikai munkásokra, Brezsnyevre, Jepisevra, Zseltoavra, Szuszlovra és a többiekre. Elismeréssel és kegyelettel emlékezik tanítómestereire — Saposnyikovra, Tuhacsevszkijre, Vorosilovra, Jegorovra, hangsúlyozza, hogy az általuk teremtetett elméleti alapok ma is a korszerű szovjet hadtudomány alapkövei.

Meg kell jegyeznünk, hogy a könyv olvasása során keveselhető az, amit a szerző az egyes hadműveletekben rejlő újról, az adott akcióra jellemzőről mond. De nem kapunk kielégítő választ arra sem, hogyan folyt és valószínűleg a koalíciós vezetés a szövetségesek vezérkarai részéről a második világháborúban.

Összességében, Vaszelevszkij marsall műve magas eszmei-elméleti szinten megírt, megalapozott tudományos munka, amely nagy segítséget nyújt napjainkban a korszerű hadviselés kérdéseinek elsajátításához, korunk háborúinak megértéséhez.

Nádor Tibor

ENCYKLOPEDIA II. WOJNY SWIATOWEJ

(Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa, 1975. 793 o.)

Néhány hónapja jelent meg Varsóban a lengyel Nemzetvédelmi Minisztérium kiadójának gondozásában *A második világháború enciklopédiája*. A közel nyolcszáz oldalas kötet munkálataiban több intézmény — a lengyel Hadtörténelmi Intézet, az „F. Dzierzynski” Katonai Politikai Akadémia, a K. Swierczewski tábornok nevét viselő Vezérkari Akadémia, a „J. Dąbrowski” Katonai Műszaki Akadémia, a LEMP Központi Bizottsága mellett működő Társadalomtudományi Főiskola, a Lengyel Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete és Szocialista Országok Intézete — munkatársai, kutatói vettek részt. A szerkesztő bizottság tevékenységét dr. Kazimierz Sobczak ezredes-professzor irányította.

Az enciklopédia bevezető tanulmányában a szerzők a második világháború jellegével, előkészítésével, a szemben álló háborús koalíciók létrejöttével, a háború lefolyásának főbb mozzanataival stb. foglalkoznak. A második világháború eseménytörténetét az 1939 szeptembere—1941 júniusa; az 1941 júniusa—1943 tavasza; az 1943

tavasza és 1944 nyara; az 1944 nyara—1945 májusa és végül az 1945 májusa—1945. szeptember 2-a közötti időszakokra bontva mutatják be.

A tanulmány befejező részében összegezik a háború következményeit és tanulságait. Itt közlik a veszteségeket is. A legtöbb emberáldozatot — 20 milliót — a Szovjetunió népei hozták. Utánuk következik Lengyelország 6 028 000 főt számláló vesztesége.

A szerzők megállapítják, hogy a hitleri fasizmus, a japán militarizmus, az olasz fasizmus és szövetségeseik hadigépezetének szétverésével a népek megszabadultak a fasizmus részéről fenyegető pusztulástól.

Megváltozott a világ politikai térképe. Nőtt a Szovjetunió tekintélye. A kommunista pártoknak az ellenállási mozgalomban betöltött szerepe eredményeképpen megindult a társadalom forradalmi átalakítása Lengyelországban, Csehszlovákiában, Romániában, Bulgáriában, Jugoszláviában, Albániában és Magyarországon.

Győzött az antifeudális, antiimperialista forradalom Vietnamban és Észak-